

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КАПЕЛАНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я У ФРАНЦУЗЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПРИНЦИПУ LAÏCITÉ

Наталія РОСУЛ

*асистент кафедри адміністративного, фінансового
та інформаційного права юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Адаптація правової політики України до *acquis* Європейського Союзу передбачає не лише імплементацію нормативних стандартів, але й утвердження загальних європейських цінностей, зокрема поваги до людської гідності, свободи совісті та релігії. У контексті реформування сфери охорони здоров'я та розвитку інституту капеланства в Україні актуалізується потреба у виробленні збалансованої моделі взаємодії держави та релігійних організацій, що відповідає б європейським стандартам захисту свободи віросповідання та забезпечення нейтральності публічної сфери. Досвід Французької Республіки, як держави з усталеною доктриною *laïcité*, становить особливий науково-практичний інтерес у контексті пошуку оптимальних механізмів правового регулювання капеланської діяльності у сфері охорони здоров'я.

Душпастирська діяльність у госпіталях у Франції – це давня соціально-релігійна традиція, яка своїм корінням сягає Середньовіччя. Дане твердження базується на тому, що, по-перше, частина середньовічних госпіталів були безпосередньо засновані церковними організаціями¹. По-друге, незалежно від характеру підпорядкування, чи то світського, чи релігійного, у багатьох лікарнях Франції встановлювалася сильна релігійна присутність. Зокрема, у XIII столітті у французьких *hôtels-dieu* або *maisons-dieu*, тобто лікарнях або ж богадільнях, діяльність із догляду за хворими переважно здійснювали місцеві спільноти ченців та/або черниць².

Французька революція 1789-1799 рр. вплинула на радикальну трансформацію статусу релігійних структур, зокрема і госпітального

¹ Brodman, J. W. (2005). Medieval Hospitals. In *International Encyclopaedia for the Middle Ages* – OnlinePublisher: Brepols. https://www.researchgate.net/publication/231380786_Medieval_Hospitals

² Brodman, J. W. (2017). Religion and Discipline in the Hospitals of Thirteenth-century France. In *The medieval hospital and medical practice*. DOI: 10.4324/9781315238333-8

капеланства, що існували за Старого режиму³, та впровадження принципу секуляризму (*laïcité*). Декларація прав людини і громадянина 26 серпня 1789 р., яка має конституційне значення на подальший розвиток державно-конфесійних відносин в цілому, статтею 10 закріпила право кожного на свободу переконань в тому числі релігійних, які можуть піддаватись обмеженням виключно, якщо їхні прояви порушують громадський лад, встановлений законом⁴. Прокламація обмеженості державного контролю стосовно особистих переконань символізувала зародження сучасного світського правління та розрив із багатовіковим пануванням Церкви⁵.

Подальша секуляризація відбувалася поступово, аж поки в 1905 році на законодавчому рівні було встановлено, що держава та релігійні організації є відокремленими і не повинні втручатися одна в одну⁶. Закон від 9 грудня 1905 року «Про відокремлення церков від держави», знаний як Закон *laïcité*⁷, статтею 2 закріпив відсутність фінансування з боку Республіки жодної релігії⁸. Водночас, Закон *laïcité* підкреслював винятковий характер капеланської діяльності, оскільки витрати, пов'язані зі службами капеланства та призначені для забезпечення вільного відправлення релігійних обрядів у державних закладах, зокрема в лікарнях та притулках для інвалідів, могли бути включені до бюджету держави, департаментів та муніципалітетів⁹. Можливість фінансування капеланської діяльності з публічних фондів виступила важливим механізмом реалізації права на вільне сповідання релігій в публічних закладах.

Принцип *laïcité* в подальшому був органічно закріплений в статті 1 Конституції Французької республіки 1958 року, згідно з якою державно-конфесійні відносини базуються на принципах світськості держави, рівності всіх громадян незалежно від релігії та поваги до всіх

³ Basdevant-Gaudemet, B., Messner, F., & Prelot, P. (2018). French Report: Religious assistance in public institution. In *Religious assistance in public institution. Proceedings of the XVIIIth Annual Conference Jurmala, 13-16 October, Jurmala 2016* (Vol. 1, pp. 119-134). Comares.

⁴ Бостан, Л. М., & Бостан, С. К. (2008). Історія держави і права зарубіжних країн. 2-е вид. перероб. й доп.: Навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 730.

⁵ Cesari, J. (2025). *Laïcité and Religious Diversity in France: Embracing Institutional and Covenantal Pluralism for a More Inclusive Public Space. The Review of Faith & International Affairs*, 23(sup1), 61–75.

⁶ Benhamou-Jantelet, G. (2004). Religious practice, the secularity principle and hospitals in France. *Nursing Ethics*, 11(6), 625-627. P. 625.

⁷ Chelini-Pont, B., & Ferchiche, N. (2015). Religion and the secular state: French report. *Religion and the Secular State: National Reports*.

⁸ Loi du 9 décembre 1905 concernant la séparation des Eglises et de l'Etat (1905) (France). <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000508749>

⁹ Там же.

віросповідань¹⁰. Дані конституційні положення стали непрямою основою функціонування капеланських служб у сфері охорони здоров'я та були деталізовані у спеціальних нормативно-правових актах. Так, у Циркулярі № 235/DH/4 від 19 січня 1976 року, визначалися особливості діяльності капеланів у закладах, що підпадають під розділ IX Кодексу охорони здоров'я¹¹, зокрема передбачався трудовий характер відносин між капеланом та медичною установою, який оформлювався у вигляді контракту, закріплювались вимоги до оплати праці, соціальні гарантії капеланської діяльності. Циркуляр DH/8D/89 № 304 від 28 липня 1989 року встановлював умови найму капеланів та визначав, що у разі, якщо адміністрація лікарні вважатиме за необхідне розірвати контракт із капеланом, слід проконсультуватися з тими самими релігійними органами, які раніше подали пропозицію про його призначення¹².

Наразі діяльність капеланів в охороні здоров'я регулюється Міністерським циркуляром від 20 грудня 2006 року, який скасував дію Циркулярів 1976 та 1989 років¹³. Даний циркуляр закріпив можливість здійснення душпастирської діяльності у лікарнях, соціальних чи медико-соціальних закладах капеланами, які найняті на контрактній основі з відповідною оплатою праці, або капеланами-волонтерами, які не отримують грошову винагороду, однак, повинні відповідати тим самим вимогам, що й наймані капелани.

Стосовно капеланів, які здійснюють свою діяльність як контрактні працівники, то Циркуляр закріпив за ними статус публічних службовців (*des agents publics*). Відповідно, це відбивається на особливостях призначення на посаду капелана та подальшій службовій кар'єрі.

Циркуляр встановлює особливості найму капеланів на роботу. Капелани приймаються на роботу або затверджуються керівниками закладів за пропозицією релігійних органів, яким вони підпорядковуються відповідно до їхньої внутрішньої організації. При цьому капелан, незалежно від релігійної приналежності, повинен відповідати загальним умовам доступу до публічної служби в лікарнях.

¹⁰ Романюк, П. (Уклад.) (2015) Конституція Французької Республіки (прийнята на референдумі 4 жовтня 1958 р.): станом на 30 серпня 2015 р. (*пер. з фп.*) Харків: Право, 2015. 68. С.

¹¹ García-Peñuela, J. M. V. (2023). La Asistencia Religiosa Hospitalaria En Francia, Bélgica Y Polonia1 Religiosa Hospital Assistance In France, Belgium And Poland. *Anuario de Derecho Eclesiástico del Estado*, 39. 81-99.

¹² Там же.

¹³ Ministère de la Santé et des Solidarités. (2006, December 20). Circulaire DHOS/P1 no 2006-538 relative aux aumôniers des établissements mentionnés à l'article 2 de la loi no 86-33 du 9 janvier 1986 portant dispositions statutaires relatives à la fonction publique hospitalière. <https://www.catholique-blois.net/vie-pastorale-et-paroisses/pastorale-de-la-sante/aumerie-des-hopitaux/dispositions-legales/circulaire-ministerielle-du-20-decembre-2006/circulaire-ministerielle-du-20-decembre-2006>

Циркуляром закріплені вимоги до змісту контракту, який укладається між капеланом та відповідним закладом. Зокрема, контракт повинен містити відомості про сукупний тижневий час, присвячений роботі в установі. Капелан може бути найнятий на повний робочий день, або на умовах неповного робочого часу. Також контракт повинен містити термін його укладення, який не може бути меншим ніж три роки.

Для капеланів передбачена гарантія оплати праці відповідно до шкали окладів для службовців 5-го рівня категорії С. При цьому винагорода для капеланів, що працюють на умовах неповного робочого часу розраховується пропорційно до відпрацьованих годин.

Циркуляр також встановлює обмеження для капеланів, як публічних службовців. Зокрема, на них поширюється заборона обіймання кількох посад одночасно. Водночас, таке обмеження не стосується будь-якої релігійної діяльності, якою капелани правомірно можуть займатися і яка не відноситься, до оплачуваних видів діяльності, які можуть конкурувати з виключним виконанням їхніх обов'язків, передбачених законом. Крім того, Циркуляр прямо забороняє застосування вікових обмежень по відношенню до капеланів, як публічних службовців.

Важливо зазначити, що Циркуляр, окрім регулювання правового статусу капелана, передбачає і важливий організаційний момент для забезпечення діяльності капеланської служби – наявність приміщення для задоволення духовних потреб пацієнтів. Так, залежно від ресурсів установи релігійні служби можуть проводитися в каплиці, якщо така наявна в закладі, або в молитовній кімнаті, призначеній для цієї мети. Можливе надання установою багаточислової кімнати, яку спільно використовують капелани різних віросповідань. Визначене організаційне забезпечення капеланської діяльності є не тільки проявом принципу *laïcité*, а і важливою гарантією нейтральності публічного простору та свободи релігійного самовираження у приватній сфері, де пацієнти можуть повноцінно та вільно дотримуватися власного духовного способу життя ¹⁴.

Отже, принцип *laïcité* у французькій правовій системі не обмежує релігійну присутність у публічній сфері, а трансформує її у правову форму, сумісну з вимогами нейтральності держави. Саме в цьому контексті капеланська діяльність у сфері охорони здоров'я виступає інституціоналізованим механізмом забезпечення свободи віросповідання.

¹⁴ Tassy, S., Polski, L., Banet, J., & Gorincour, G. (2004). *Laïcité in hospitals. The Lancet*, 363(9418), 1401-1402.